

Delen van schoolinfrastructuur: hoe doe je dat? En waarom niet?

Drempels en voorstellen voor het optimaal delen van schoolinfrastructuur

Context

In het nieuwe charter/actieplan met de VR is er aandacht voor 'slimme maatregelen'. Jaarlijks zal er rond een drietal zaken concreet samengewerkt worden. Een eerste thema gaat over het optimaal delen van (publieke)infrastructuur door allerhande gebruikers en organisaties. Die publieke infrastructuur is vrij breed (kerken, scholen, cultuurcentra, leegstaande panden etc) en dat heeft vele aspecten (veiligheid, verzekering, bouwtechnisch, praktische zaken enz).

Specifiek in het kader van het Masterplan Scholenbouw waarvan de Vlaamse Regering tegen de zomer 2015 de grote lijnen wil klaar hebben, engageert 'de Verenigde Verenigingen' zich om in de loop van maart voorstellen te doen aan de Vlaamse Regering over hoe schoolinfrastructuur optimaal gedeeld kan worden. Het Masterplan zelf gaat zowel over bouw van nieuwe scholen als over renovaties van scholen. Het Vlaams Regeerakkoord stelt dat het multifunctioneel gebruik nog kan toenemen en gestimuleerd kan worden, zowel buiten de schooluren als tijdens de weekends en de vakanties.

Deze nota wil de **noden** van verenigingen terzake scherp stellen, drempels in kaart brengen, **best practices** naar boven halen én **voorstellen** formuleren die meegenomen kunnen worden in het Masterplan en (andere) concrete uitvoeringsplannen van de Vlaamse Regering.

Enkele cijfers

Uit de schoolgebouwenmonitor 2013 blijkt dat de kwaliteit van de schoolgebouwen in Vlaanderen de voorbije vijf jaar nagenoeg stabiel gebleven is. De schoolgebouwen halen een kwaliteitsscore van 64%, waarbij vooral veiligheid en comfort goede scores behalen. Een mindere score is er op vlak van inpassing ervan in de bredere maatschappelijke context en inspelen op nieuwe maatschappelijke noden én onderwijsuitdagingen. Eén van de conclusies uit de monitor is dat schoolinfrastructuur vaker moet openstaan voor buitenschools gebruik. Hoewel de monitor de hogescholen en universiteiten buiten beschouwing laat, zijn ook hun infrastructuren bijzonder geschikt voor gebruik door maatschappelijke organisaties.

Onderstaande cijfers zijn een beperkte selectie van het gedetailleerde cijfermateriaal dat de monitor biedt.

- Er zijn naar schatting 20.000 schoolgebouwen in Vlaanderen en Brussel, goed voor een oppervlakte van 16,6 miljoen m². (= 16,6 km²)
- 6,2% = gebouwd na 2008
- 65,2% = gebouwd tussen 1950 en 2008
- 28,6% = gebouwd vóór 1950.
- 9% = tijdelijke units (bv. containerklassen)
- 2008-2013
 - o Werkzaamheden in 70% van vestigingen

- 567 miljoen euro subsidies (voor volledig afgewerkte dossiers)
 - De meerwaarde van het subsidiebeleid wordt versterkt als er een goed plannings- en ontwerpproces op schoolniveau gebeurt.
- 60% van leslokalen (en andere types lokalen, refters, turnzalen, sanitair, leraarslokalen enz) volledig bezet
 - 28 % van leslokalen is overbezet of er is plaatsgebrek
 - 12% van leslokalen is onderbezet of staan leeg
 - Overbezetting komt overal voor
 - In 62% van vestigingsplaatsen wordt de infrastructuur ook buitenschools gebruikt. Dat is 3% meer dan in 2008. Het officieel onderwijs, georganiseerd door lokale besturen, stelt zijn infrastructuur het vaakst open (68,6%), gevolgd door het gemeenschapsonderwijs. In het vrije onderwijs is dat bijna 60%.
 - 71% van de vestigingsplaatsen heeft een verantwoordelijke gebouwenbeheer.
 - pps-programma 'Scholen van Morgen'
 - minstens 200 nieuwe schoolgebouwen in 165 projecten gerealiseerd
 - = 625.000m², waarvan 90% nieuwbouw en 10% renovatie.
 - totale investeringswaarde van 1,5 miljard euro.
 - A'pen (48) / Limburg (19) / Oost-Vlaanderen (36) / Vlaams-Brabant (25) / West-Vlaanderen (35) / BHG (2).

Crevits: "De volgende jaren worden minstens 200 nieuwe schoolgebouwen gerealiseerd, met aandacht voor het multifunctioneel gebruik ervan."

Crevits: "In de toekomst is het van belang dat de schoolinfrastructuur buiten de schooluren ook voor andere doeleinden kan worden gebruikt. Ook op het vlak van opleidingsinfrastructuur willen we de samenwerking aanmoedigen. Scholen hebben een belangrijke functie als kloppend hart voor de hele buurt."

Infrastructuur en gedeeld gebruik ervan: kenmerken en voordelen

Scholen als kloppend hart voor de hele buurt. Het past perfect in het idee van ‘**maatschappelijk vastgoed**’, waarbij infrastructuur met een maatschappelijke functie permanent vernieuwt en als ontmoetingsplek een blijvende spil vormt in een ‘levende stad of gemeente’. Investeren in maatschappelijk vastgoed levert een maatschappelijke ‘return on investment’. Het is een concept dat aanknopingspunten biedt voor heel wat van de voorstellen die in deze nota naar voor komen. Van de nood aan een globale visie over beleidsdomeinen heen over nieuwe kaders voor co-creatie en samenwerking tot het verankeren van nieuwe subsidiëeringscriteria en bouwvoorschriften. Het haakt ook aan bij tendensen als decentralisatie en vermaatschappelijking.

Het uitgangspunt is niet langer dat de samenleving behoefte heeft aan een school en die school behoefte heeft aan een gebouw, maar dat een levende stad voldoende ruimte biedt voor ontwikkeling van de inwoners. Deze verbreding van het perspectief opent de deur naar samenwerking tussen verschillende partijen en het huisvesten van uiteenlopende functies op een plek. Het omarmt ook het idee van multi-inzetbaarheid in de tijd.

Identiteit staat centraal in een levende stad. Vastgoed met een maatschappelijke functie heeft hierin een essentiële dubbelrol. Scholen, zorgcomplexen en ontmoetingscentra spelen door hun functie een hoofdrol als het gaat om herkenbaarheid, het ‘wij-gevoel’ in de buurt. Door hun vaak karakteristieke architectuur dragen ze bij aan de plaatselijke identiteit. Daarnaast is voortdurend aanpassen een belangrijk kenmerk van een levende stad, want de maatschappij ontwikkelt zich voortdurend. Dit geldt ook voor het vastgoed. Bij het inspelen op veranderingen zijn multifunctionele accommodaties in het voordeel. Zulke complexen richten zich op hun omgeving en nodigen mensen uit om hun bijdrage te leveren. De theorie van de levende stad biedt verantwoordelijke partijen de mogelijkheid om deze veranderingen op een samenhangende en onderbouwde manier duurzaam aan te pakken.

Stedenbouwkundig moet er dus een meer geïntegreerde aanpak komen waarbij leegstaande of onderbenutte ruimtes gemakkelijk kunnen gebruikt worden door voorzieningen die plaatsgebrek hebben. Door voorzieningen onder te brengen in eerder multifunctionele infrastructuur, worden ook mogelijkheden gecreëerd voor inhoudelijke samenwerking tussen verschillende maatschappelijke actoren. De koppeling van infrastructuur aan inhoudelijke samenwerking zorgt dan voor een dubbele winst.

Tegen deze achtergrond is het vooreerst belangrijk om stil te staan bij de bouw en de aard van schoolinfrastructuur ivm optimaal delen ervan. Hoe wordt een schoolgebouw opgevat? Studies wijzen uit dat ‘*aanpasbare, combineerbare en multi-inzetbare infrastructuur*’ ideaal zijn om van scholen effectief een kloppend hart voor de hele buurt te maken.

Aanpasbaar betekent dan dat een gebouw of locatie die oorspronkelijk bedoeld is voor één bepaalde functie, daarna toch kan gebruikt worden voor een andere functie, zonder dat daarvoor grootschalige fysieke aanpassingen nodig zijn. Multi-inzetbaar is een gebouw of locatie waarin één ruimte afwisselend voor verschillende functies of door verschillende organisaties gebruikt wordt. Combineerbaar is een gebouw of locatie waarin tegelijk meerdere verschillende functies opgenomen zijn. Zo kan er op het gelijkvloers een school zijn en op de eerste verdieping een kinderopvang.

Het kiezen voor dit soort - aanpasbare, combineerbare en multi-inzetbare – infrastructuur die door meerdere actoren kan gebruikt worden, heeft meerdere voordelen.

Het is ruimte-efficiënt en leidt tot slimmer omgaan met de beschikbare ruimte. In het kader van een toenemende bevolkingsdruk op steden en de daarmee gepaard gaande verdichting, is dit geen overbodige luxe. Ook in niet-verstedelijkte gebieden (bv. op het platteland) is het van belang verstandig om te gaan met de beschikbare publieke ruimte. Tegelijk kan het beantwoorden aan de nood aan ruimte voor lokale organisaties, burgerinitiatieven ea.

Het is zeker ook kostenefficiënt. Initieel liggen de kosten soms iets hoger, maar op lange termijn zijn er duidelijke terugverdieneffecten en financiële baten. Dit element wordt voor overheden – en zeker in de huidige context van lokale overheden – alsmaar belangrijker. De te verwachten krimp aan investeringsruimte noopt overheden om scherpe keuzes te maken over waar en waarom ze hun middelen inzetten. Hanteren van een langetermijnperspectief is hier dan wel een voorwaarde.

Het is tijdsefficiënt, gezien de maatschappelijke uitdagingen wijzigen in tijd. Dit heeft ook te maken met interne bevolkingsdynamieken binnen een stad of gemeente. Wat nu bij uitstek een ‘jonge’ wijk is met veel schoolgaande kinderen, is dat binnen 20 jaar misschien helemaal niet meer. Kan de schoolinfrastructuur dan tegemoet komen aan een andere maatschappelijke nood in de wijk?

Het is ook milieu-efficiënt. Het afbreken en opnieuw bouwen van een gebouw, is een grotere belasting voor het milieu dan het meteen voorzien in toekomstig nieuw gebruik.

Bovendien is er de sociale meerwaarde door de wisselwerking en interactie tussen actoren en doelgroepen. Het zorgt voor kennismaking en kruisbestuiving tussen individuen en organisaties die de lokale dynamiek ten goede komt. Dat is onder meer ook het opzet van het concept ‘brede scholen’. Door ruimtes te delen worden kansen voor samenwerking tussen initiatieven en ontmoeting tussen mensen gestimuleerd. Het Vlaams Regeerakkoord wil deze lokale verbindingen stimuleren. Inzetten op het maximaal delen van bestaande infrastructuur is daartoe een even logische als noodzakelijke voorwaarde.

Een laatste troef van multi-inzetbare infrastructuur is dat ze de visuele kwaliteit kan ten goede komen door versnippering tegen te gaan en kwalitatieve architectuur als basis te gebruiken.

Noden van het verenigingsleven

Recent stellen alle sectoren vast dat de onzekerheid van lokale verenigingen in verband met lokalen en ruimtegebruik sterk toeneemt. Dit heeft bijzonder veel te maken met de beperkte beschikbare middelen op zowel federaal, Vlaams, provinciaal en lokaal beleidsniveau. Op lokaal niveau is er al de vaststelling dat vele parochies en gemeenten infrastructuur van de hand doen of het gebruik ervan fors duurder maken. Verenigingen moeten dan noodgedwongen op zoek naar alternatieven.

Daarenboven hebben middenveldorganisaties verschillende ruimtelijke noden. Het gebruik van schoolinfrastructuur is niet zozeer een doel op zich, maar is net een symptoom van de toenemende nood aan ruimte waar organisaties mee kampen. We kunnen en willen hieromtrent niet alle heil verwachten van de onderwijssector. **We willen hier dus beklemtonen dat het openstellen van schoolinfrastructuur niet alleenzalmakend is. Het is een noodzakelijke aanvulling op het (lokaal) ter beschikking stellen van lokalen of eigen 'plekken' voor verenigingen.**

Tegelijk willen we erop wijzen dat er ook in andere publieke ruimten veel leegstand of 'ondergebruik' is, bv. bibliotheken, vergaderzalen van gemeenten enz. Mutatis mutandis kunnen de voorbeelden en voorstellen in deze nota mogelijk ook dienstbaar zijn voor andere publiek toegankelijke ruimtes.

a) Enkele cijfers en vaststellingen

De onderstaande gegevens zijn onder meer gebaseerd op studies van het Forum voor Amateurkunsten, Chiro, KLJ, Vlaamse Dienst Speelpleinwerk en de Ambrassade.

- 30% van de speelpleinverantwoordelijken is onzeker over de toekomst van hun speelpleinlocatie
- slechts 1/3^e van de speelpleinverantwoordelijken vindt de speelpleinruimte op maat van het speelplein
- Meer dan een vijfde van de Chirogroepen weet niet met zekerheid of ze de lokalen in de toekomst nog kunnen gebruiken. Deze onzekerheid neemt toe naarmate de groep kleiner is en landelijker gelegen is. De meest opgegeven reden voor die onzekerheid is de sterk vervallen toestand van het lokaal (20%).
- 5% van KLJ-afdelingen hebben geen eigen lokaal. Zij zijn op zoek naar een vaste locatie
- 1/4^e van de KLJ groepen heeft bouwplannen of zou willen bouwen.
- Gebouwen die nu gebruikt worden, voldoen niet (niet groot genoeg; niet brandveilig; niet in orde met regelgeving jeugdlokalen)
- Grootste drempels voor jeugdverenigingen: Gebrek aan geld; meeste gebouwen eigendom van gemeente of kerkfabriek en die moeten besparen
- Onderzoek toont aan dat slechts 31% van de gemeenten ruimte gratis ter beschikking stellen van 'groepen' of 'verenigingen'.
- Gevestigde verenigingen vinden vaak hun weg naar infrastructuur. Veel moeilijker is het voor tijdelijke collectieven, startende groepen ed.
- Vlaanderen telt vele harmonieën, fanfares en brassbands. Daarvan beschikt slechts 10% over een eigen lokaal. 40 van de 900 theatergezelschappen in Vlaanderen beschikken over een 'eigen' zaal (veelal in een soort erfpachtsysteem). 20% huurt occasioneel parochiezalen, volkshuizen ed.
- **Al sinds 2010 voelen lokale organisaties de besparingen van lokale overheden op vlak van infrastructuur.** Er zijn weinig nieuwe investeringen op vlak van infrastructuur. Dit maakt de nood

aan goede, multi-inzetbare (school)infrastructuur die opengesteld wordt voor organisaties des te groter.

Als we deze grote nood aan ruimte bij verenigingen naast het gegeven leggen dat amper 62% van de schoolinfrastructuur opengesteld wordt voor buitenschools gebruik (cf. schoolgebouwenmonitor 2013), dan moeten we concluderen dat dit cijfer nog beter kan. Bovendien is de aard van die gemonitorde 'openstelling' in veel gevallen vrij beperkt.

b) Ruimte voor verschillende functies

De ruimtelijke noden van organisaties zijn veelzijdiger dan bv lokale besturen vaak denken. Het gaat niet altijd over vormingen, vergaderingen of het opvoeren van toneelstukken. Organisaties zoeken binnen-en buitenruimte, zoeken ook vaak stockageruimtes voor materiaal of creatieruimtes. Inventarisatie en documentatie van 'te gebruiken ruimtes' kan dus verder gaan dan de triviale ontmoetingscentra, zalen van cultuurcentra of parochiezalen. Een totaaloverzicht van creatie-, presentatie- en opslagruimtes, private ruimtes, unieke locaties en buitenruimte, is quasi nergens aanwezig. Indicaties in de amateurkunstensector wijzen erop dat de helft van de amateurkunstenverenigingen over onvoldoende opslag- en bergingscapaciteit beschikt.

c) Afstemming en inspraak

Het gros van de lokale verenigingen ervaart een concrete nood aan een betere afstemming tussen vraag en aanbod met betrekking tot infrastructuur. Zo hebben bijzonder weinig lokale overheden een totaalbeeld van beschikbare infrastructuur in gemeenten. Een overzicht van zalen in gemeentelijk beheer is er meestal wel, maar de aandacht voor publiek toegankelijke private infrastructuur (zoals vaak scholen) is ondermaats. Zonder dergelijk overzicht is match tussen vraag en aanbod moeilijk en gaan kansen verloren. Uit onderzoek van het Forum van Amateurkunsten blijkt dat amateurkunstenorganisaties aan hun cultuurbeleidscoördinator het meest vragen stellen over infrastructuur. Dat betekent niet perse dat er onvoldoende aanbod is, maar wel dat de 'match' tussen vraag en aanbod moeilijk blijft. Op Vlaams niveau is een volledig kadaster van schoolinfrastructuur duur en omslachtig. De Vlaamse overheid kan lokale besturen wel aanzetten hierin een sterkere regierol op te nemen.

Daarbij aansluitend ervaren veel verenigingen een gebrek aan een efficiënt en haalbaar inspraakmodel over infrastructuur waarbij de noden en behoeften van verenigingen vaak onbekend blijven.

d) Kostprijs

Heel wat gemeenten hanteren kortingstarieven voor verenigingen die infrastructuur gebruiken. Daarbij worden 'verenigingen' vaak wel eng gedefinieerd, namelijk deze verenigingen die erkend zijn binnen – vaak verouderde of sterk verkokerde – subsidiereglementen. Daardoor vinden vaak gevestigde verenigingen wel hun weg naar infrastructuur terwijl startende of (nog) niet erkende groepen het een pak moeilijker hebben. Per slot van rekening hebben niet alleen verenigingen nood aan ruimte, ook niet georganiseerde kinderen, jongeren en volwassenen zouden gebruik moeten kunnen maken van gedeelde ruimte. Buurtkinderen die bv kunnen spelen op opengestelde speelplaatsen.

e) Meerdaagse activiteiten

Meerdaagse vormingscursussen in bijvoorbeeld het jeugdwerk gaan normaliter door in (jeugd)verblijfscentra. Die zijn uiteraard aangepast aan meerdaags verblijf, maar hebben vaak onvoldoende (kleine) binnenruimtes voor vormingssessies. Dan kunnen internaten ideale locaties

zijn. De klaslokalen lenen zich uitstekend tot vormingscursussen. Bovendien worden vormingscursussen over het algemeen in de schoolvakanties georganiseerd, wanneer de internaten dus leeg staan. Daarenboven heeft een internaat ook een grote zaal, een keuken en slaapplaats. De beheerders zijn vertrouwd met de doelgroep, wat het makkelijk maakt om de sfeer en de eigenheid van zo'n cursus in te schatten. Voor de internaten ten slotte kan dit een belangrijke bijkomende inkomstenbron zijn. In de buurt van Legoland in Denemarken bijvoorbeeld doet de jeugdherbergsector in toeristische piekmomenten beroep op scholen/internaten in de buurt, tot ieders grote tevredenheid.

Drempels voor gedeeld gebruik

Beleid en regelgeving

- Er is **op geen enkel beleidsniveau een proactief beleid dat voor een gedeelde en gedragen visie kan zorgen**. Momenteel wordt ad hoc ingespeeld op directe opportuniteiten (=vooral bestaande ruimten beter benutten). Dit verandert lokaal stilaan, vaak omwille van noodzakelijke besparingen. Grote steden, zoals Gent en Antwerpen, lopen daarbij voorop. Daar zien we vaker dat er over beleidsdomeinen heen nagedacht wordt over ruimtegebruik, over samenwerking tussen organisaties, over clustering enz. Zo is 'speelweefsel' voornamelijk een stedelijk gegeven. In Gent zetten ze bijvoorbeeld expliciet in op groene en avontuurlijke schoolspeelplaatsen.
- Er wordt te vaak naast elkaar gepraat en gewerkt in plaats van samen afspraken te maken en daarbij te vertrekken van de voordelen van gedeeld gebruik voor beide 'partijen'. Zo zien scholen niet 'zomaar' de meerwaarde voor hen om infrastructuur open te stellen, maar moeten ze daar expliciet van bewust gemaakt worden. Het oplijsten en verspreiden van deze voordelen is daarbij maar een eerste stap.
- **Subsidies voor infrastructuurwerken zijn vaak gekoppeld aan een exclusief recht voor de subsidie-aanvrager of een exclusieve bestemming van de infrastructuur**. Zowel voor het openstellen van schoolinfrastructuur als voor het herbestemmen van infrastructuur (cf. 'maatschappelijk vastgoed') blijft dit een pijnpunt.
 - o Zo mag een school die bouw- of renovatiesubsidies wil krijgen, het gebouw enkel en alleen ter beschikking stellen van onderwijsdoeleinden. Tenminste tijdens de schooluren. Buiten de schooluren is het gebruik niet van belang. Er wordt subsidie teruggevorderd als de infrastructuur binnen de 20 jaar wordt verkocht of haar onderwijsbestemming verliest (bv. verhuur binnen de schooluren; afbraak ...). Dit staat het delen van infrastructuur niet perse in de weg, maar het blijkt in de praktijk wel tot veel onduidelijkheid te leiden. Enkele scholen gebruiken dit zelfs –onterecht- als argument om infrastructuur niet open te stellen. Het is dus toch een zekere rem.
 - o Het schoolbestuur moet een zakelijk recht hebben (eigendom, mede-eigendom, erfpacht, opstal,...) van minstens 30 jaar vanaf het moment dat het principeakkoord voor subsidiëring wordt verleend. Ook hier hoeft dit een bestemmingswijziging of gedeeld gebruik niet perse in de weg te staan, maar het maakt het niet evident)
 - o Ook in andere sectoren met veel publieke ruimtes hanteert men deze praktijk. Zo kent het VIPA (= infrastructuurfonds voor persoonsgebonden aangelegenheden) bijvoorbeeld een genotsrecht toe op onroerend goed voor 20 jaar, op straffe van terugbetaling van subsidies. Er is dus kans op een verlies aan subsidies bij bestemmingswijziging of overdracht, zelfs als het opnieuw om een gesubsidieerde publieke functie gaat, zoals bv onderwijs.
- Op lokaal vlak zijn reglementen of afspraken vaak geografisch verschillend, soms zelfs van wijk tot wijk. Dit leidt tot inconsequenties en verwarring en is niet gebruiksvriendelijk voor verenigingen die veelal in verschillende buurten tegelijk actief zijn.

Financieel

- Een sociale huisvestingsmaatschappij kan gebruik maken van renteloze leningen van de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen. Voor andere gemeenschappelijke functies, zoals onderwijs, moet marktconform geleend worden. De Vlaamse overheid biedt wel een waarborgondersteuning voor scholen die hun lening niet meer kunnen betalen.

- Indien de school inkomsten (huurinkomsten,...) haalt uit het openstellen van haar ruimtes, dan moet daarop een belastingtarief van 25% betaald worden (= roerende inkomsten)
- Wanneer een school veelvuldig haar ruimtes openstelt voor activiteiten die niet zijn onderworpen aan een vrijstelling van onroerende voorheffing, dan zou de school in principe (een deel van) haar vrijstelling kunnen verliezen. *(NB: dit risico is echter onderwerp van jurisdictie. Zo stelt het Hof van Cassatie in een arrest uit 2013 dat de betaling van een huurprijs door de bewoner aan de eigenaar van een onroerend goed geen beletsel vormt voor de toekenning van de vrijstelling van de onroerende voorheffing).*
- Financiële verdeelsleutels zijn vaak berekend op oppervlaktes, en houden geen rekening met bezetting of slim ruimtegebruik. Dit maakt het niet eenvoudig om correcte prijsbepaling te doen (zowel rechtstreeks tussen school en bv. Sportclub, als indien de gemeente tussen-actor is en tussenkomt in de ter beschikking stellingsvergoeding). Hier moet ook rekening gehouden worden met de (soms) drastische besparingen in het verenigingsleven. *(NB: Het zou een meerwaarde zijn mochten er omvattende cijfers beschikbaar zijn over hoeveel procent van hun subsidies/inkomsten verenigingen uitgeven aan het huren van lokalen en infrastructuur. Die cijfers zijn er nu niet.)*
- Hoe onderverhuren? En betaalbaarheid ervan?

Juridisch / Normeringen

- Onderwijsinstellingen worden voornamelijk geconfronteerd met regelgeving die, vaak ook geënt op Europese reglementeringen, vanuit andere beleidsdomeinen opgelegd wordt.
- Niet eenvoudig om tot sluitende en correcte afspraken te komen bij schadegevallen; aansprakelijkheid e.d. Voor een extra verzekering voor niet-schoolactiviteiten zijn momenteel geen formats beschikbaar. Daarnaast spreken verzekeringsmaatschappijen liever over 'tijdelijke gebruiksovereenkomsten' dan over 'huurovereenkomsten', bv ikv een brandverzekering. Vaak staat er een limiet op het aantal keer dat je infrastructuur kan ter beschikking stellen aan derden. Als de limiet overschreden wordt, moet vaak een bijkomende premie betaald worden. Dit alles zou verzekeringstechnisch perfect oplosbaar moeten zijn en zou dus eigenlijk geen drempel mogen vormen.
- Heel wat activiteiten zijn waarschijnlijk niet toegelaten in een school (bv omwille van de ruimtelijke ordeningscontext; brandveiligheid; VLAREM-wetgeving (over geluidsoverlast oa): mag er bijvoorbeeld overnacht worden in een school, luide muziek worden gespeeld, fuiven georganiseerd,...?)
- Welke hygiënische normen (van het FAVV) gelden bij medegebruik? Die normen verschillen namelijk naargelang de sector. Er zijn bv andere normen voor kampen van de jeugdsector dan voor grootkeukens.

Praktisch

- Sportzalen hebben vaak slechte ligging, nl midden in de school. Om binnen te gaan in bv een sporthal of sportinfrastructuur van de school moet vaak de school zelf betreden worden. Hetzelfde geldt vaak voor speelplaatsen.
- Niet continue aanwezigheid van een gebouwenbeheerder (zaalwachter) waardoor op zaterdagmiddag en zondag ruimtes niet beschikbaar zijn. (Hier en daar wordt dan de gebruikersvergoeding verhoogd om zaalwachter te betalen; maar dan droogt de vraag weer op)
- Meubilair en ruimtes zijn vaak niet geschikt, er is geen gelegenheid om een pint te tappen of drank te kopen voor tijdens activiteiten

- Afspraken nodig over toegang ('de sleutel'), openen en afsluiten van gebouwen, verwarming, drankverbruik, onderhoud (herstel/poetsen), hygiëne, zwerfvuil enz. <-> de nodige flexibiliteit. Er zijn geen kaders of formats beschikbaar. Er bestaan ongetwijfeld goede voorbeelden van afsprakennota's, maar die worden niet gedeeld. Bij het maken van afspraken, is een grote portie vertrouwen en gezond verstand vereist.
- Scholen hebben vaak niet aangepaste infrastructuur (bv voor sportactiviteiten). Ook hier wordt soms gedacht om de gebruikersvergoeding te verhogen en daarmee te investeren in aanpassingen. (bv. Belijning in sportzalen in scholen is voorzien op sportlessen, niet op competitie door sportclubs (bv. 4 kleine basketbalveldjes ipv 1 'reglementair' basketveld).
- Intensiever gebruik van ruimtes/sportzalen leidt tot snellere slijtage, hogere onderhouds- en herstellingskosten...

Psychologisch

- Behalve een –vaak beperkte- financiële meerwaarde van het openstellen van infrastructuur, zien scholen over het algemeen de bredere meerwaarde, laat staan de urgentie, niet. Nochtans is de onderwijsopdracht alsmear meer een breed maatschappelijke opdracht. Bovendien zijn allicht ook hedendaagse uitdagingen voor scholen zoals grote uitval, spijbelgedrag of ouderparticipatie effectiever aan te pakken door een school die werkelijk een 'kloppend hart' in de buurt wordt.
- Omgekeerd zouden er ook enkele mentale weerstanden moeten overwonnen worden. Zo zouden sommige jongeren in hun vrije tijd liever geen activiteiten doen binnen de gekende schoolmuren. Deze drempel heeft echter waarschijnlijk net veel te maken met de grote fysieke scheiding tussen 'school' en buurt.

Woorden wekken, voorbeelden trekken

→ **Project ‘pimp je speelplaats’** (<http://www.pimpjespeelplaats.be/>) is een project om een speelplaats groener en avontuurlijker te maken, gekoppeld aan een inspraakmodel voor de buurt. In een paar maanden tijd ontving het project maar liefst 500 aanvraagdossiers, wat wijst op de grote nood en de ambitie van buurtbewoners en –organisaties om samen de handen uit de mouwen te steken. De website van het project biedt allerlei tips en een heus stappenplan om met én voor de buurt een speelplaats te ‘pimpen’. Het project legt ook sterk de nadruk op het belang van groen, ook als extra pluspunt om het delen van buitenruimte aantrekkelijker te maken.

→ **Project ‘ruimte delen is ruimte creëren’** van De Ambrassade (<https://ambrassade.be/thema-algemeen/ruimte/project-ruimte-delen>). Dit project wil andere sectoren en actoren stimuleren om ruimte open te stellen voor kinderen, jongeren en hun organisaties. Het project wil zorgen dat tegen midden 2016 ruimte delen met kinderen, jongeren en hun organisaties een evidentie is, zowel bij de overheid als bij eigenaars van private ruimte, bij ontwerpers van ruimte en bij kinderen, jongeren en hun organisaties zelf. Het project loopt van september 2014 tot augustus 2016 en voorziet vier acties: (1) het verzamelen van kennis en expertise rond het delen van ruimte met kinderen, jongeren en hun organisaties en inzicht krijgen in de noden, knelpunten en mogelijkheden die er leven; (2) het in kaart brengen van goede praktijkvoorbeelden én ze actief ontsluiten om anderen te inspireren; (3) het opstellen van een ‘regulitis’-dossier rond het delen van ruimte en (4) het maken van een handleiding voor het delen van ruimte met kinderen, jongeren en hun organisaties waarmee overheden, eigenaars en gebruikers aan de slag kunnen.

Naast deze beperkte greep van projectmatige stimulansen en aanzetten, zijn er **in steden en gemeenten in Vlaanderen mooie voorbeelden** te vinden van hoe men – samen – één of meerdere drempels poogt aan te pakken.

- Het **stedelijk onderwijs in Vilvoorde** stelt haar infrastructuur ter beschikking van erkende sport- en cultuurverenigingen. De komende jaren wil het bestuur dit principe doortrekken naar het gemeenschaps- en katholiek onderwijs. Door deze relatief goedkope ingreep kan de gemeente haar infrastructuurcapaciteit procentueel gezien enorm opdrijven. Dit betekent een win voor de verenigingen want zij kampen minder met plaatsgebrek. Dit betekent ook een win voor de scholen aangezien zij huurinkomsten halen uit hun zalen en ze in ruil zelf aan bodemprijzen lokalen kunnen huren bij de gemeentelijke overheid voor bv. het schoolfeest.
- **Jeugddienst stad Antwerpen:** stad Antwerpen stimuleert actief het gedeeld gebruik van lokalen en wil de beschikbare ruimte optimaal gebruiken. Ze hebben ook een visienota ontwikkeld over gedeeld gebruik van lokalen in het (vrijwillig) jeugdwerk. Niet per se over schoolruimtes. De jeugddienst wil werk maken van meer delen van schoolspeelplaatsen. Ze bekijken vooral de wijken waar een tekort is aan speelruimte op het openbaar domein en waar er zich actieve buurtwerkingen bevinden.
- **Stad Genk:** is volop bezig met de ontwikkeling van een reglement (cultuur, sport, wijkontwikkeling, kinderopvang) voor gedeeld ruimtegebruik. Stimuleren van medegebruik over sectoren heen. Stads-breed overleg (jeugd cultuur, wijkontwikkeling...) om te kijken hoe ze

omgaan met nieuwe bouwaanvragen (= Staat er lokaal leeg? Kan er al lokaal gedeeld worden in de buurt? Of móét er toch nieuwbouw zijn?)

- **Sleuteldragers** in Borgerhout: vrijwilligers beheren een deel van de infrastructuur die scholen en andere organisaties ter beschikking stellen. Mensen met een afstand tot de reguliere arbeidsmarkt zorgen ervoor dat infrastructuur tijdig geopend en afgesloten wordt. Een duidelijke win-win voor de 'sleuteldrager' zelf én voor de school die geen extra kosten moet doen of leerkrachten hiermee moet belasten. In de brochure '[ruimte voor ontmoeting](#)' zijn er - naast de sleuteldragers – nog inspirerende initiatieven en voorbeelden opgenomen.

Bovendien zijn **er heel wat lokale voorbeelden** waar schoolinfrastructuur, actief of passief, gedeeld wordt met het verenigingsleven. Deze opsomming is uiteraard niet exhaustief. Het is wel een staalkaart van de kansen die openstelling van infrastructuur voor zowel buurtorganisaties als voor scholen biedt.

- School De Toverfluit in Molenbeek heeft een systeem van elektronische toegang met badges, waardoor er geen conciërge aanwezig moet zijn buiten de schooluren, wanneer de school opengesteld wordt voor derden.
- Het Antwerps Centrum voor Deeltijds Onderwijs Het Keerpunt is een brede school in de ruimste betekenis van het woord. De school wordt beschouwd als een 'markt' waar mensen elkaar ontmoeten. Op die manier verruimen jongeren op school hun wereldbeeld. In een [interview](#) met de directeur zegt hij “het is moeilijker om geen brede school te zijn dan er wel een te zijn”. Meer scholen zouden ruimte moeten krijgen/nemen om het traditionele keurslijf te ontgroeien en in te spelen op actuele maatschappelijke uitdagingen. Maar “voor vele scholen is dit revolutionair”.
- In Mechelen werkt de school De Ham – gelegen naast de Thomas Moore lerarenopleiding lager onderwijs – aan een groene speelplaats die ook door de studenten van de lerarenopleiding wordt benut én waar die studenten na de schooluren activiteiten voor buurtkinderen organiseren. Er is een systeem met twee poorten: een poort die toegang geeft tot de schoolgebouwen wordt afgesloten na de schooluren. Een andere poort naar de straatkant toe blijft open waardoor de plek als buurtspeelplein gebruikt wordt. De stad onderhoudt het openbaar gedeelte als gemeentelijk speelplein.
- Verschillende vormingsactiviteiten van de Gezinsbond gaan door in schoollokalen, in een aantal gevallen gaat het niet louter om praktische, maar ook inhoudelijke samenwerking tussen de school en de lokale afdeling, zoals bij de vormingsreeksen 'veilig online', 'cyberpesten' en 'de digitale school'. De samenwerking tussen sociaal-cultureel werk en school is hier een echte win-winsituatie, het sterkt en verenigt ouders en schoolteams in de kennis en gezamenlijke aanpak van vragen en problemen die zich niet enkel thuis of op school stellen.
- Okra organiseert kaartavonden in de refter van de vrije lagere school in Stokrooie.
- Kleuterschool in Hasselt: De kleuterspeelplaats is een vrij toegankelijk speelplein, ingericht en onderhouden door de stad Hasselt. KLJ huurt klassen in dat gebouw, alsook de 'grote speelplaats' voor buitenactiviteiten.
- Zichen-Zussen-Bolder: zaal Den Dries is zowel ontmoetingscentrum als turnzaal.
- Kuringen: gebruik van refter en speelplaats van lagere stedelijke school voor 1 mei feest. Ook gebruikt door bibliotheek voor jeugdboekenweek.
- De sportzalen van het stedelijk onderwijs in Hasselt worden op diverse plaatsen na school gebruikt door sportclubs: Tuilt, Kuringen, Spalbeek, ... De nieuwbouwprojecten zijn daar effectief op voorzien.

- De kapel van het Sint-Franciscuscollege in Heusden-Zolder doet dienst als wijkkerk. De plannen voor een nieuwbouw zijn expliciet gericht op het meervoudig gebruik.
- Het internaat van Don Bosco in Zwijnaarde wordt al een viertal jaar gebruikt door VDS, voor cursussen animator, hoofdanimator en verdere vorming.
- In maart 2015 hebben de afdelingen Wilrijk en Hoboken van de Gezinsbond het gezond ontbijt kunnen laten doorgaan in de refter van Don Bosco in Hoboken, zonder dat de school partner was in het ontbijt. Deze samenwerking werd mogelijk gemaakt door een gemeenschappelijk partnerschap met de plaatselijke Welzijnsschakel.
- Enz

Tot slot is er her en der **expertise** voorhanden over het meer infrastructurele aspect van het brede schoolconcept. Er zijn ook enkele **gloednieuwe sociale innovaties** die maximaal inzetten op een win-situatie.

- Het Steunpunt Diversiteit en Leren in Gent biedt scholen materiaal, vorming en consulting aan over brede school. (<http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/nl/themas/brede-school>)
- Fitclass (<http://www.fitclass.be/nl/content/professioneel>) : Fitclass biedt fitnesstrainingen aan in de sportzalen van scholen. Het voordeel voor de school is dat er een uitgeruste fitnesszaal voorhanden is, waar na de schooluren mensen uit de buurt kunnen komen fitnessen.
- 'Energybook' is een compleet nieuw coöperatief investeringssysteem waarbij ouders en buurtbewoners zelf het heft in handen nemen om schoolgebouwen energiezuiniger te maken. Bond Beter Leefmilieu stond mee aan de wieg van het idee. Ilanga voerde een haalbaarheidsonderzoek uit naar een systeem waarbij energiebesparing in schoolgebouwen gerealiseerd kan worden door derdepartijfinanciering waarbij de middelen komen vanuit een buurtcoöperatie (<http://blauwdrukken.cooperatievlaanderen.be/wp-content/uploads/2014/05/ilanga.pdf>). Het systeem is nog niet operationeel, maar wordt nu verder uitgewerkt door Ilanga in samenwerking met B-Crown Advisors.

Voorstellen voor beter gedeeld gebruik

Als middenveld verwachten we dat de Vlaamse overheid **de richting aangeeft en bijbehorend instrumentarium uitbouwt**. Van essentieel belang daarbij is het permanent zoeken naar **synergiën**, waarbij mensen en middelen niet versnipperd ingezet worden. Uit al het bovenstaande blijkt een enorme nood aan een beleidsdomeinoverschrijdende visie én begrotingslogica. Aan **afgestemde, flexibele regelgeving en gezamenlijke masterplanning**.

Daarnaast is de waarde van goede, herkenbare voorbeelden, inclusief modeldossiers, modeldocumenten, draaiboeken en laagdrempelige aanspreekpunten, nauwelijks te overschatten. Bestaande kennis en expertise dienen daartoe geclusterd en een task-force moet zich daar enige tijd specifiek op toelagen. Het kennispunt scholenbouw en -beheer bundelt momenteel al heel wat expertise, maar dat is nauwelijks bekend bij en ontsloten voor de brede buitenwereld.

Hieronder geven we eerst eerder algemene voorstellen, gevolgd door meer concrete voorstellen.

Algemene voorstellen

- Bij gedeeld gebruik van ruimte, gaat heel wat denkwerk vooraf. Daarom is het belangrijk dat er een gedegen **visie** over efficiënt gebruik is én dat er **ambassadeurs** zijn die overtuigend optreden om samenhang en kruisbestuiving te verdedigen. Denk aan het team van de Vlaamse bouwmeester als spreekbuis, gesteund door experts uit het veld.
- Het loont de moeite om in de schoot van de Vlaamse overheid een soort '**kenniscuster lokale infrastructuur**' op te richten. In het culturele veld gebeurde daar al veel voorbereidend werk rond, oa door Locus, de UGent en het agentschap Sociaal-Cultureel Werk, maar de operationalisering ervan laat op zich wachten. In het licht van de ontwikkelingen met een groeiende decentralisatie, lokale autonomie en Vlaamse coaching, is het zinvol een dergelijk cluster op Vlaams niveau te operationaliseren. Het lijkt zinvol om daar alvast het kenniscentrum Vlaamse Steden bij te betrekken.
- Scholen dienen dringend meer en **beter geïnformeerd** en gesensibiliseerd te worden **over de vele voordelen van het openstellen van hun infrastructuur**. Ze moeten de meerwaarde, de kansen en de voordelen voor de school beter zien en als evidentier beschouwen. Nu overheerst bij velen nog het gevoel dat dit iets 'extra' is waarmee ze 'onder druk van buitenaf' moeten bezig zijn. Tegelijk moet aan scholen ook duidelijk gemaakt worden dat er grenzen zijn aan openstelling. Niemand vraagt scholen om hun infrastructuur permanent open te stellen en gastheer te spelen voor alle fuiven in de buurt. We geven hier alvast een beknopte, niet exhaustieve, opsomming van de **meerwaarde voor scholen** van het openstellen van hun infrastructuur:
 - De onderwijsopdracht gaat alsmaar meer hand in hand met een breed maatschappelijke opdracht. Door met organisaties of sectoren samen te werken, kunnen die de school daarbij ondersteunen.
 - Hedendaagse uitdagingen voor scholen (grote uitval, spijbelgedrag of ouderparticipatie) kunnen gegarandeerd effectiever aangepakt worden als de school zich zelf openstelt naar buiten toe en werkelijk een 'kloppend hart' in de buurt wordt.
 - Het openstellen van infrastructuur vormt een extra inkomstenbron.

- Een school die haar infrastructuur ter beschikking stelt, weet beter wat er in de buurt leeft en kan er makkelijker op inspelen
- Openstellen van infrastructuur hoeft niet meer geld of werk te kosten. Zo kan er bijvoorbeeld voor heel wat praktische zaken samengewerkt worden met partners in de sociale economie.
- ...
- Een betere **inventarisatie** van bestaande infrastructuur en een manier om die inventarissen samen te brengen (denk aan onderwijs, DKO, cultuur, enz) is broodnodig. Op Vlaams niveau blijkt een kadaster van schoolinfrastructuur quasi onhaalbaar (gelet op de grote financiële kostprijs). De Vlaamse overheid kan lokale besturen wel aanzetten hierin een sterkere regierol op te nemen. Lokale inventarisaties zullen ook mogelijke leemtes aan het licht brengen. Bij deze inventarisaties moet ernaar gestreefd worden om zowel de beschikbare infrastructuur in kaart te brengen in een gemeente (inclusief de publiek toegankelijke private ruimtes) als zicht te krijgen op welke verenigingen ruimtes bezitten of huren. *(NB: naar verluidt zou stad Genk daar mee bezig zijn)*
- Er is in het algemeen meer sensibilisering nodig over de meerwaarde, het belang van multifunctionele/multi-inzetbare projecten als onderbouwing van beleid binnen de publieke sector (op diverse niveaus) en de private sector (architecten, bouwsector).
- De Vlaamse overheid kan een aanpak uitwerken om concrete projecten te ondersteunen (screening van infrastructuurprojecten op potentieel voor multifunctionaliteit en open oproepen voor multifunctionele projecten (met extra subsidies of via het ter beschikking stellen van expertise).
- Een betere kennis- en ervaringsoverdracht tussen beleidsdomeinen is een noodzakelijke voorwaarde. Intensieve en volgehouden samenwerking is nodig om alle drempels te overwinnen.
- **Er dienen modellen, leidraden en formats** ontwikkeld en ter beschikking gesteld te worden. Idealiter gaat dit gepaard met duidelijk herkenbare expertise- en aanspreekpunten. Hier kan het Kennispunt Scholenbouw zeker een rol spelen.
- Het werken met enkele pilootprojecten moet zeker overwogen worden.
- Bij alle (ver)bouwprojecten of infrastructurele ingrepen moet duurzaamheid een logische leidraad zijn, geen extra kost.

Concrete voorstellen

Ontwerp

- Bij nieuwbouw of renovatie moet rekening gehouden worden met aparte ingang(en) van publiek toegankelijke delen (bv. sportzaal of speelplaats), die via straat of speelplaats bereikbaar is. Zo wordt openstelling voor de buurt een pak makkelijker. Een speelplaats ligt bv best aan de buitenzijde van de school en niet volledig ingesloten door schoolgebouwen.
- In functie van onbetwistbare financiële verdeelsleutels, kunnen aparte verbruiksmeters overwogen worden voor binnen en buiten de schooluren.
- In de opleidingen binnen en gericht naar de bouwsector, architectuur-en stedenbouwkundige opleidingen, dient er meer aandacht te zijn voor het concept van ‘maatschappelijk vastgoed’, multi-inzetbaarheid en participatieve aanpak van infrastructuurwerken.
- Multifunctionele ruimte moet zeer verstandig, behoedzaam en in samenspraak met velen worden ontworpen, anders dreigt ze mogelijk nergens ideaal voor te dienen.

Beheer en coördinatie

- Het sensibiliseren en verspreiden van good practices rond bv sluitende gebruiksovereenkomsten en afdoende verzekeringsmodaliteiten blijkt bijzonder belangrijk. De Vlaamse infolijn zou bv. actief kunnen doorverwijzen naar het ‘Kennispunt scholenbouw en –beheer’ voor informatie over voor- en nadelen van gedeeld infrastructuurgebruik.
- Projectleiders en beheerders moeten beroep kunnen doen op concrete ondersteuning door het ter beschikking stellen van modellen (bv. afspraken voor gebruik) en duidelijke en gebundelde expertise (bv. Subsidievoorwaarden, verdeelsleutels ...). Mogelijk kan hiervoor bv een beroep gedaan worden op de ervaringen met samenhuizen e.d.

Regelgeving en normeringen

- Een (beperkte) harmonisatie van de normen (vb. energienormen, gedeelde ruimtes,...). Dit moet weliswaar zeer omzichtig en in nauw overleg met sectoren gebeuren want voor bepaalde infrastructuur (bv. jeugdlokalen) zijn hyperstrikte normen inzake brandveiligheid onbetaalbaar. Dit is een moeilijke oefening, temeer omdat veel normen een Europees gegeven zijn en afwijkingen juridisch onhaalbaar zijn. Heel wat regelgeving wordt los van het Vlaamse bestuursniveau opgelegd (bv. Europees, federaal, gemeentelijk, enz.).
- Het verrekenen van een life cycle kost maakt de initiële investeringskost hoger, maar die verdient men later terug. Bovendien staat het garant voor duurzame en kwalitatieve infrastructuur. Het VIPA ontwikkelde een instrument om deze life cycle kost te analyseren en te introduceren bij de ondersteunde projecten. Zie [hier](#).
- Er dienen uitzonderingen of afwijkmogelijkheden te komen voor het huidige (mogelijk) verlies van subsidies bij bestemmingswijziging of overdracht, voor als het bv opnieuw om een gesubsidieerde publieke functie gaat.
- Er kan meer harmonisatie gebracht worden in de subsidieprocedures en voorwaarden. Er kunnen mogelijk afwijkingen toegestaan worden voor experimentele projecten. Rond dit aspect zou intussen een ambtelijke werkgroep binnen Agion en het departement onderwijs gestart zijn.
- Een traject rond een gemeenschappelijke subsidieportefeuille voor gecombineerde projecten en het afstemmen van mijlpalen in de procedures en besluitvormingstrajecten tussen verschillende Vlaamse beleidsentiteiten, moet eveneens overwogen worden.
- Binnen het carcan van de wet op de overheidsopdrachten moeten er mogelijkheden gecreëerd worden om binnen een privaat project ook publiek medegebruik toe te laten.

Financieel

- De Vlaamse overheid dient haalbare manieren te zoeken om scholen financieel aan te moedigen verenigingen (en bij uitbreiding ‘niet-georganiseerden’) toe te laten buiten de openingsuren van de school. Bij de selectie van de “Scholen van Morgen” was het multifunctioneel aspect al een criterium, maar om het delen van schoolinfrastructuur te optimaliseren, moet de Vlaamse overheid verder durven gaan. Het is aangewezen dat ze van openstelling van infrastructuur een noodzakelijke voorwaarde maakt om beroep te kunnen doen op bouw- of renovatiesubsidies. Zo wordt de maatschappelijke impact van de gegeven subsidie meteen gemaximaliseerd. Uiteraard dient de invoering van dergelijke verplichting gepaard te gaan met andere elementen, zoals het aanschouwelijk maken van de voordelen voor scholen, het aanreiken van goede voorbeelden en creatieve oplossingen (*Cf de andere voorstellen in deze nota*)

- De Vlaamse overheid dient incentives te zoeken waardoor lokale overheden een langetermijnperspectief hanteren bij het maken van investeringskeuzes. Dit omwille van het feit dat kosten voor aangepaste infrastructuur initieel vaak hoger liggen, maar zich dat op lange termijn terugverdient.
- Samen investeren, door school en andere (buurt)actoren, moet toegankelijker gemaakt worden. (cf. hieronder)

Inspiraak, overleg en co-creatie (ook financieel)

- Scholen die een nieuwbouw of renovatie plannen, gaan best vroegtijdig in overleg met (verenigingen uit) de buurt. Wie weet kunnen ze wel mee partner worden bij de werken en/of een deel van de financiering op zich nemen.
- Hetzelfde geldt voor het maken van afspraken, het opstellen van reglementen, contracten,... Dit gebeurt best co-creatief. Dit leidt tot mede-eigenaarschap van de verenigingen aan de schoolinfrastructuur, tot een grotere betrokkenheid en respect.
- Hier is ook “civic crowdfunding” mogelijk: Dit is een model van Crowdfunding dat zich expliciet richt op publieke goederen, gaande van fietsparkings over het opknappen van buurtcentra tot zelfs een voetgangersbrug in Rotterdam. Platformen zoals [Spacehive](http://spacehive.org) (UK) faciliteren op die manier innovatieve vormen van burgerparticipatie.
- Ilanga deed een onderzoek naar het opzetten van een coöperatieve aanpak om te werken rond energiebesparing, duurzame energie en slim delen van energie. De focus ging daarbij naar schoolgebouwen (cf. Energybook, zie hoger):

<http://blauwdrukken.cooperatievlaanderen.be/wp-content/uploads/2014/05/ilanga.pdf>

Deze initiatieven hebben veel potentieel om actief burgerschap op een moderne manier gestalte te geven, al is het belangrijk dat de (lokale) overheden hier niet aan de zijlijn staan. Crowdfunding mag geen excuus worden voor krimpende overheidsbudgetten, maar moet bekeken worden als een middel om lokale verankering en innovatie te stimuleren. Het zal vooral kunnen dienen voor kleinere, maar zeer gewenste en effectieve, ingrepen, zoals bijvoorbeeld het voorzien van een badgesysteem of een extra ingang. Ook ondersteuning in natura (bv. mee helpen schilderen, verbouwen ...) door bewoners zal het eigenaarschap verhogen en de school tijd en middelen besparen.

Praktisch

- Eén van de meest voorkomende knelpunten – zeker in het weekend, wanneer verenigingen nood hebben aan ruimtes - is de afwezigheid in scholen van iemand die ruimtes opent en afsluit en even oogje in het zeil houdt. Dit is op te lossen met een systeem van zogenaamde ‘**sleuteldragers**’, mensen die aanwezig zijn wanneer het aan de orde is. Dit is te combineren met opleidings- of tewerkstellingstrajecten waardoor een bijkomende sociale dimensie gegeven wordt aan het beheer/openstellen van infrastructuur. **Dit kan voor een boost zorgen in het gebruik van de schoolinfrastructuur; het zorgt voor werkgelegenheid en het is financieel voordelig voor de school.** (het systeem werd succesvol uitgewerkt door stad Antwerpen ism Werkhaven vzw)
- Scholen kunnen eventueel sportmateriaal ter beschikking stellen (bv. een organisatie wil initiatielessen geven rond een ‘nieuwe sport’ en kan/wil daarvoor niet al het materiaal aankopen -> opzetten van een soort uitleendienst?). Het kan ook omgekeerd: verenigingen stellen materiaal ter beschikking van een school.
- Bij nieuwbouw/herinrichting kan zoveel mogelijk gebruik gemaakt worden van verplaatsbaar meubilair (toog; voetbalgoals ...) of van modulaire infrastructuur (tussenschotten om ruimtes te vergroten/verkleinen).

Juridisch/verzekeringstechnisch

- Collectieve verzekering van materiaal en vrijwilligers aanbieden.

Psychologisch

Onbekend is onbemand: organisaties en scholen moeten actiever op zoek naar samenwerkingsverbanden (bv. KWB geeft rijles aan jongeren in de school). Dit hoeft de eigenheid en de schoolsfeer van een school niet te ondermijnen, wel integendeel.

In een studie van Agion uit 2012 ("In ruimte naar de brede school") staan terzake de volgende, nog altijd, relevante voorstellen opgesomd:

- Een stimulerend beleid voor brede scholen vraagt om een beleidsdomeinoverschrijdende samenwerking, op de verschillende bestuursniveaus. Elk hebben hun rol te spelen.
- De brede school in opbouw of in werking wordt ondersteund in de totstandkoming van de brede school op het vlak van ruimte.
 - o Inzetten op sleutelinstrumenten in de totstandkoming (instrumentarium)
 - o Ondersteuning bieden in tijd en/of middelen om de rol als goed opdrachtgever/bouwheer te kunnen opnemen
 - o Een ondersteunend kader dat brede scholen als opdrachtgevers/ bouwheren informeert en sensibiliseert
- Er wordt een ondersteunend kader voor het ontwerpen voor de brede school voorzien. De ruimtelijke modellen en ruimtelijke thema's vormen de basis voor het sensibiliseren rond de ruimtelijke vertaling van de brede school.
- De win-win op het vlak van ruimte nastreven op alle schaalniveaus (lokale, gebouwen, speelruimtes etc.), over de beleidsdomeinen en bestuursniveaus heen.
- Het aspect beheer en exploitatie krijgt de nodige aandacht in brede scholen – zowel voor het 'openstellen' als het 'samen leven'.
- Een ondersteunend kader voor de realisatie van brede scholen op het vlak van gebouwen omvat de afstemming en aanpassing van regelgeving die een optimale realisatie belemmeren.
- Een stimulerend beleid om brede scholen te realiseren op het vlak van gebouwen vraagt een helder en sturend instrumentarium naar financiering/subsidiëring ('impuls').

Tot slot wijzen we erop dat er al vaker concrete oplossingen gepland werden, maar tot hertoe onuitgevoerd bleven. Zo bevatte het Vlaams actieplan sportinfrastructuur uit 2012 volgende acties:

- Opmaken van een brochure met goede praktijken rond energieverbruik in sportinfrastructuur, een onderzoek naar 'beste technieken' en olijsten van mogelijke premies rond energie (vanaf p 77)
- Subsidie voor kleinschalige, wijkgerichte sportinfrastructuur of recreatieve sportvoorzieningen (p 79)
- Ontwikkelen van een subsidie voor de realisatie van sportinfrastructuur via regionale en/of lokale samenwerking tussen lokale actoren (gemeenten, sportclubs, ...) (p 81)
- Opstarten van een overlegforum sport en onderwijs met als finaliteit een intentieverklaring van de ministers van sport en onderwijs (p 86)
- Onderhandelen van de decretale verplichting om gesubsidieerde sportinfrastructuur van scholen open te stellen
- Bundelen van goede praktijkvoorbeelden inzake openstellen sportinfrastructuur in scholen

Bronnen

- Input van het Forum voor Amateurkunsten / VSF / Netwerk bewust verbruiken / De Ambrassade / ACV / Beweging.net / ISB / Vlaams ABVV / Okra / LOCUS / KWB / Gezinsbond / FOV / KLJ / Chiro / VDS en vele anderen.
- Studie in opdracht van team stedenbeleid (2012) (ism de centrumsteden, het Kenniscentrum Vlaamse Steden, het departement OV, AGION, het departement WVG, VIPA, de Vlaamse bouwmeester, de VMSW, de afdeling Jeugd, het departement bestuurszaken, ...).
- Actieplan Sport voor Allen 2012-2014
- Toekomstverkenning (door ideaconsult): de blik van sociaal-cultureel volwassenenwerk, amateurkunsten en jeugdwerk gericht op 2025 (eindrapport, 20/12 2013)
- Website van het Forum voor Amateurkunsten: ([website](#)) rubriek rond infrastructuur met tips, modellen, voorbeelden en zoekmodaliteiten voor het vinden van een geschikte ruimte.
- ‘Verkenkend onderzoek mbt de toekomst van de Lokale Culturele Infrastructuur’ (2013) iov Locus en team lokaal cultuurbeleid (contactpersoon = Wouter Van den Driessche)
- [Ruimte voor Amateurkunsten](#) (p. 46 – 49)
- [De kunstzinnige vingerafdruk](#) (p. 69)
- Conclusies van de werktafel infrastructuur op inspiratiedag ‘New Deal’ – 1 april 2014
- Studie Agion (2012): In Ruimte naar de Brede School Onderzoek naar de ruimtelijke vertaling van een pedagogisch en maatschappelijk concept - AGION, eindrapport, februari 2012
- <http://demos.be/programmas/vrijhavens-ruimte-voor-jong-cultureel-verzet>
- <http://www.isbvzw.be/nl/565/content/8261/onroerende-voorheffing.html>
- “Het actueel fuifklimaat in Vlaanderen. Onderzoek naar de betekenis van fuiven voor jongeren en de knelpunten die ze ervaren als fuifbezoeker en –organisator”, september 2013. Studie iov fuifpunt en de Ambrassade
- Enquête Inzicht 2010-2011, Niels De Ceulaer, Chiro
- http://www.kenniscentrumvlaamsesteden.be/Documents/2012/Meervoudig%20gebruik%20van%20ruimte/Brochure_ruimtevoorontmoeting.pdf
- [Bijlagen bij boek ‘De school open voor de sport’](#)
- https://ambrassade.be/sites/default/files/publicatie/bestand/KRAX_12_5_x_Gemeenschappelijk_ruimtegebruik_bij_jongeren.pdf
- ...

Beknopte samenvatting

Er zijn meerdere contexten die momenteel op elkaar inhaken en die de nood om schoolinfrastructuur open te stellen voor organisaties in de buurt op scherp stellen. Vooreerst zijn er op alle beleidsniveaus besparingen. Niet alleen subsidies van organisaties staan onder grote druk. Ook gemeentebesturen zijn karg met nieuwe investeringen in infrastructuur en renovaties. Sommigen verkopen zelfs al patrimonium. Tegelijk is er al langer een bijzonder grote druk op het ruimtegebruik in Vlaanderen. Ten derde ligt er een grote druk op de onderwijswereld, zeker ook inhoudelijk. Hun onderwijsopdracht evolueert stilaan naar een breed maatschappelijke opdracht. Ook scholen zijn dus aan ‘vermaatschappelijking’ toe. Dit alles vraagt een holistische benadering waarbij gestreefd moet worden naar het aantoonbaar maken van een drievoudig voordeel: voor de school, de vereniging uit de buurt en de hele samenleving.

Grote gedeelde noden vragen om gedeelde, creatieve oplossingen waarbij éénieder wel vaker uit de eigen comfort zone moet treden. We zien in deze nota drie grote soorten drempels. Vooreerst blijkt het ‘openen’ van eerder gesloten werelden verre van evident. Nog te veel scholen zien het openstellen van hun school als een extraatje of een zoveelste maatschappelijke nood die de scholen maar weer moeten oplossen. Het informeren en sensibiliseren over de meerwaarde voor scholen is hier ontzettend belangrijk. Daarnaast blijft er bijzonder veel nood aan kennisdeling en ontsluiting van goede voorbeelden en expertise. Er zijn schitterende voorbeelden verspreid in Vlaanderen en er is – zowel in de Vlaamse administratie als bij het verenigingsleven zelf – een schat aan informatie en expertise die nauwelijks ontsloten wordt. Het knelpunt dat zich in deze nota het meest manifesteert, is het gebrek aan samenwerking en aan een samenhangende, holistische visie op ruimtegebruik op Vlaams niveau. Dit gaat uiteraard breder dan schoolinfrastructuur, maar de resultaten van een verkokerd beleid en dito visie en budgettaire logica, lopen wel als een rode draad door deze nota.

Tegen deze achtergrond, somt de nota heel wat aanbevelingen en voorstellen op. Zo dient de Vlaamse overheid haar beleid inzake aanleg en bouw van publieke infrastructuur af te stemmen op het concept van ‘maatschappelijk vastgoed’, waarbij multi-inzetbaarheid, aanpasbaarheid en combineerbaarheid centraal staan. Om van scholen meer ‘kloppende harten’ van een buurt te maken is een combinatie van financiële incentives, sensibilisering, facilitering en creatief denken noodzakelijk. De nota omvat op elk van deze vlakken voorstellen. We hopen dat de bevindingen en aanbevelingen in deze nota hun weg vinden naar het Masterplan Scholenbouw en naar andere beleidsdocumenten die rechtstreeks of onrechtstreeks een impact hebben op het openstellen van schoolinfrastructuur.